

La «segona dècada perduda» de l'Amèrica Llatina?

- L'Amèrica Llatina va camí de viure la pitjor etapa de creixement des de la «dècada perduda» del 1980.
- Els problemes no són solament conjunturals: el continent es va beneficiar en el passat d'una combinació de reformes i de dinamisme demogràfic que no sembla que hagi de continuar.
- L'aturada del creixement i la combinació letal d'elevada desigualtat i percepció d'absència d'oportunitats són els factors de fons de la inestabilitat social.

El 2019, el creixement de l'Amèrica Llatina haurà estat del 0,1%, el pitjor entre les principals regions emergents. A més a més, no es tracta d'un mal any puntual: la mitjana de la dècada 2009-2019 és la pitjor des de la nefasta «dècada perduda» del 1980-1990. Si, a més a més, s'hi afegeix que, el 2019, la regió s'ha vist assolada per greus disturbis socials i polítics, els dubtes sobre l'Amèrica Llatina s'intensifiquen. En aquesta tessitura, emergeixen tres grans interrogants: quines són les causes d'aquest mal rendiment econòmic?, com s'explica el repunt de la inestabilitat social i política?, i quines són les perspectives a curt i a llarg termini per a la regió?

Les causes del baix creixement de l'Amèrica Llatina

El baix creixement de l'Amèrica Llatina s'explica per la combinació de tres factors: una evolució del preu de les primeres matèries que ha llastat una regió molt dependent d'aquestes exportacions, l'impacte del *shock* d'incertesa en matèria de comerç internacional i els efectes de la inestabilitat política i social sobre la confiança. Aquestes tres explicacions tenen, sens dubte, el seu pes, però potser no tant com es pot pensar.

Per exemple, en funció de la relació històrica entre els preus de les primeres matèries i el creixement regional, l'Amèrica Llatina hauria d'haver crescut l'1,6% el 2019, i no el 0,1% estimat. Tampoc és tan clar que, llevat de països molt concrets com Mèxic, el *shock* d'incertesa hagi estat, fins avui, tan negatiu. I, pel que fa als disturbis socials i als vaivens polítics que han enterbolit el sentiment sobre la regió, atès que s'han produït, fonamentalment, en el tram final del 2019, sembla que són més un factor agreujant que una explicació de fons.

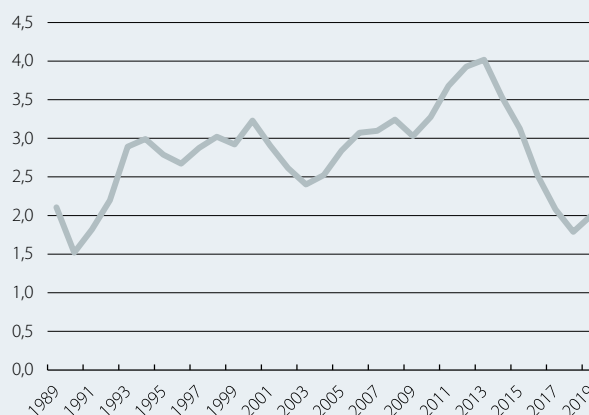
De fet, si s'adopta una visió menys curterterminista, el 2019 culmina una sèrie de mals exercicis que han generat el que ja es coneix com la (possible) «segona dècada perduda». Des d'aquesta perspectiva estructural, es posa de manifest el patró de creixement tan diferent que ha seguit la regió. En concret, en el període 2000-2015, el creixement de la productivitat laboral de l'Amèrica Llatina va ser del 0,6% anual, mentre que, a l'Europa emergent i a l'Àsia central, va ser del 3,2% i, a la resta d'Àsia, del 6,1%.¹

La part del lleó del problema de l'Amèrica Llatina emergeix ara amb més claredat: el continent va viure anys bons en el

1. Vegeu McKinsey Global Institute (2017), «Where will Latin America's growth come from», Discussion Paper, abril.

Amèrica Llatina: creixement del PIB

Mitjana mòbil de 10 anys (%)

Font: CaixaBank Research, a partir de dades de l'FMI.

passat, no solament perquè les primeres matèries estaven en un cicle expansiu, sinó perquè la demografia secundava amb força el creixement. Si a això s'afegeix que, en els anys noranta, es van produir reformes estructurals importants (independència dels bancs centrals, regles fiscals exigents i respectades, liberalització i obertura comercial, etc.) que van contribuir de manera decisiva a millorar la credibilitat macroeconòmica de la regió (i, en particular, a consolidar les expectatives d'inflació) i a ancorar-la en el comerç mundial, sembla força clar que, des de mitjan 2000, s'ha viscut bastant de l'esforç del passat.

Inestabilitat social i política

L'erupció de conflictivitat social ha afectat Xile, Colòmbia, Bolívia, el Perú i l'Equador. És temptador tractar cada cas com a propi, però, malgrat que no es pot negar que hi ha elements idiosincràtics, tampoc es pot ocultar que un factor de fons uneix tot aquest esclat social i polític: la falta d'oportunitats d'un creixement insuficientment inclusiu.

Com és conegut, l'Amèrica Llatina concentra alguns dels països més desiguals del món. Segons el Banc Mundial, entre els 20 països amb un índex de Gini més alt, 12 són llatinoamericans. Molt menys conegut és que la desigualtat s'ha reduït en les últimes dècades, tot i que, certament, ho ha fet cada vegada a un ritme menor. Què explica doncs l'actual episodi d'inestabilitat? El detonant clau és l'aturada del creixement: la desigualtat es tolerava en el passat perquè el benestar que generava Llatinoamèrica

en créixer el 3% o el 4% arribava a amplis segments de la societat. Quan s'obtura aquest mecanisme, emergeix una percepció generalitzada d'injustícia social: a més de la desigualtat en la renda, s'activa la percepció que el que és inacceptable és la desigualtat d'oportunitats.

En un Dossier anterior,² es va analitzar el tema de la desigualtat d'oportunitats i es va constatar que les societats poden tolerar un grau relativament elevat de desigualtat mentre considerin que reflecteix una disparitat en la distribució del talent. El que genera una percepció d'injustícia és que aquesta desigualtat es vinculi a factors com la família d'origen o a altres factors no relacionats amb el talent i amb les capacitats. Sembla clar que aquesta percepció es manté latent en fases de prosperitat, però s'activa en etapes de menor benestar, com l'actual. Així mateix, l'evidència empírica citada en aquest Dossier detectava entre els països amb més desigualtat d'oportunitats alguns de l'Amèrica Llatina.

No obstant això, el gir cap a un model de creixement més incliusiu no és senzill, en especial si s'ha de fer en un context de poc dinamisme econòmic. Així, el problema político-social probablement continuarà present en el futur immediat, tot i que no necessàriament de forma continuada.

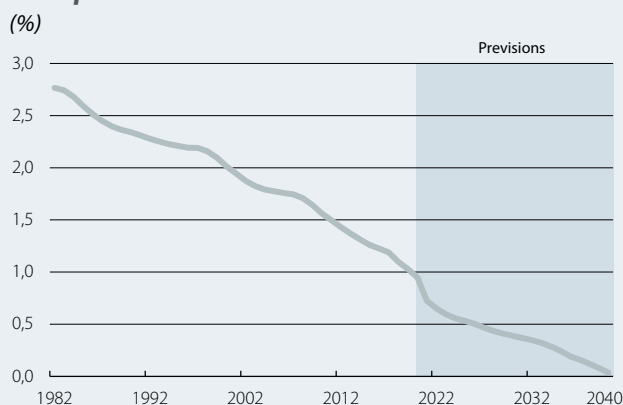
Perspectives de creixement

A curt termini, les previsions de creixement apunten a una recuperació suau: si el 2019 gairebé no es va créixer, el 2020, l'avanç del PIB es podria situar en un modest, però més positiu, 1,6%. No obstant això, i tot i ser moderat, aquest creixement està subjecte a riscos importants. Els més significatius són l'evolució del contenciós comercial entre els EUA i els seus socis comercials i l'impacte del coronavirus.

L'acord comercial entre els EUA i la Xina contribuirà a reduir la incertesa global, i això beneficiarà l'Amèrica Llatina, però també hi ha elements negatius. En concret, l'acord preveu que la Xina augmentarà, el 2020, les compres de soia nord-americana en una xifra que es podria situar el 66% per damunt de la del 2019.³ Atès que es tracta d'un augment molt significatiu i que es dona en un sector d'una demanda relativament rígida, és raonable pensar que, el 2020, la Xina substituirà la soia d'altres països productors per la dels EUA. El Brasil, que subministra el 54% de la soia xinesa importada, podria ser un d'aquests altres productors més perjudicats: la reducció d'exportacions cap a la Xina podria restar fins a 0,4 p. p. al creixement del 2020 (l'impacte sobre l'Amèrica Llatina seria d'1 dècima).⁴

Un segon risc deriva dels efectes del coronavirus a la Xina i, per extensió, en l'economia mundial. Segons els càlculs

Amèrica Llatina: creixement anual de la població en edat de treballar *

Nota: * Suma de la població en edat de treballar del Brasil, Mèxic, Colòmbia, l'Argentina i Xile.
Font: CaixaBank Research, a partir de dades d'Oxford Economics.

de CaixaBank Research, l'epidèmia podria restar entre 0,4 p. p. i 2,0 p. p. al creixement de la Xina el 2020, que es traduirien entre -0,2 p. p. i -1,0 p. p. a l'Amèrica Llatina.⁵

Així i tot, l'autèntic repte són les perspectives a llarg termini. La demografia ha estat el factor essencial per explicar una gran part del creixement de l'Amèrica Llatina en les últimes dècades, mentre que l'element que fluïxjava era l'avanç de la productivitat, molt baix. Per a la propera dècada, les perspectives en els dos fronts no són gaire esperançadores. La demografia llatinoamericana entra en una etapa de menor dinamisme: si, entre el 2009 i el 2019, l'augment de la població en edat de treballar per als cinc països de referència de la regió va ser de l'1,3% anual, en els 10 propers anys, serà del 0,6%.

També és difícil ser optimista en l'àmbit de la productivitat. El seu llast més prevalent és l'elevat grau d'economia informal, que, en certs països, pot afectar la meitat de la població ocupada i que no fomenta que les empreses i els treballadors apostin per millorar el capital humà i la inversió en intangibles.

La conclusió de l'anàlisi no és encoratjadora, però, potser, si l'etapa anterior de bon creixement és hereva del revulsiu que va representar la nefasta «dècada perduda» del 1980, tant de bo l'actual «segona dècada perduda» ajudi a sembrar les llavors de la prosperitat en una regió que es mereix viure millor.

Àlex Ruiz

2. Vegeu l'article «[Igualtat d'oportunitats: anivellar el terreny de joc per a tothom](#)», al Dossier de l'IM03/2018.

3. L'acord comercial no explicita el volum precís de soia que haurà de comprar la Xina, però sí el total de productes agrícoles. Per estimar-ho, s'assumeix que el seu pes en el total de productes agrícoles subjectes a l'acord es manté en el 52%.

4. L'impacte podria ser menor, ja que hi ha dubtes sobre la capacitat de les dues parts d'executar l'acord: l'augment de producció de soia nord-americana és exigent i la capacitat de compra xinesa efectiva pot ser menor en el context de caiguda de consum de soia que implica la reducció de la seva cabanya porcina.

5. Vegeu el Focus «[L'impacte econòmic del temut coronavirus: ens hem de preocupar?](#)», en aquest mateix Informe Mensual.